

modern level of the future teacher's training is low. First of all it creates contradictions between new demands to the pedagogical works and professional level of the higher pedagogical school graduates, between teacher's necessity in the following professional development and possibility of traditional education system. In this context the question of modern educational system reformation is very important.

The increasing and improvement of future teacher's knowledge storage, abilities and experiences in philological disciplines and forming the level of the professional competence is important. The research of stated question helps to form future teacher's competence, which is an integrated result that provides ability to work practical and to use the experiment of successful work in the pedagogical sphere. The new conception of the linguistic education gives a possibility to dispose of contradictions between learning theoretical knowledge and their use in the pedagogical activity.

Key words: professional education, quality of education, competent approach, linguo-didactic aspect, linguistic competence, future teacher, elementary school.

УДК 378.011.3–051:373.3

Т. М. Васютіна, Л. І. Телецька

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО»

У статті здійснюється теоретичне обґрунтування інновацій у підготовці студентів спеціальності «Початкова освіта» до реалізації змісту освітньої галузі «Природознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти. Охарактеризовано напрями роботи в модернізації змістово-технологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів до даного виду діяльності. Обґрунтовано доцільність приведення у відповідність шкільної програми з природознавства та робочих програм з дисциплін, які забезпечують підготовку майбутніх учителів у даному напрямі професійної діяльності, внесено коректив у форми та методи їх навчання, доведено необхідність розробки нових засобів навчання студентів та контролю їх досягнень.

Ключові слова: освітня галузь «Природознавство», змістовий та процесуальний компоненти навчального предмету, змістово-технологічне забезпечення.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що від якості підготовки вчителя початкової школи до професійної діяльності залежить його здатність демонструвати фахову компетентність на високому рівні, що зумовлюватиме ефективність організації навчально-виховного процесу у школі I ступеня. Тому з упровадженням Державного стандарту початкової загальної освіти на часі стала підготовка фахівців із відповідними професійними компетенціями, ключове місце серед яких займає здатність майбутнього вчителя реалізувати зміст освітніх галузей, у яких розструктуровується даний документ.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні дослідники приділяють значну увагу професійній підготовці майбутніх учителів різних спеціальностей, у тому числі й початкової школи. Так, різним аспектам формування і розвитку

фахових компетенцій майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кузя, О. Савченко та ін. І. Гаврик, О. Комар, О. Пометун, С. Сисоєва, О. Шапран та ін. у своїх дослідженнях розкривають підготовку педагогічних кадрів до впровадження нововведень та формування готовності до майбутньої інноваційної діяльності. Особливості професійної підготовки вчителя початкової школи висвітлені в дослідженнях А. Алексюка, Н. Бібік, В. Бондаря, Л. Коваль, С. Мартиненко, О. Савченко, Г. Тарасенко, І. Шапошнікової. У контексті нашого дослідження фундаментальне значення з педагогіки та методики викладання природознавства в початковій та основній школі мають роботи таких учених: Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, Т. Гільберг, О. Гончара, І. Грущинської, В. Ільченко, Н. Коваль, І. Мороза, Л. Нарочної, В. Пакулової, А. Степанюк, О. Ярошенко та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, які висвітлюють проблеми професійної підготовки фахівців, питання модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти та відповідних їм програм залишається малодослідженим [6].

Вивчення шкільної практики показує, що чимало вчителів початкових класів відчують труднощі при реалізації змісту освітніх галузей, зокрема «Природознавства». До них можна віднести: організацію проектно-дослідної діяльності школярів, краєзнавчої роботи та екскурсій (яка не була передбачена у програмі попередніх років); оптимальне поєднання різних форм діяльності учнів (індивідуальної, фронтальної, колективної (парної та групової)); ширше використання можливостей ТЗН та сучасних інформаційних ресурсів; використання загальнонавчальних і локальних технологій для реалізації змісту предмету тощо. Звідси виходить, що знання, раніше здобуті вчителями у вищих навчальних закладах, виявляються недостатніми для реалізації змісту сучасних навчальних програм з предметів.

З огляду на це, **метою статті** є теоретичне обґрунтування інновацій у змістово-технологічному забезпеченні процесу підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до реалізації змісту освітньої галузі «Природознавство».

Методами дослідження в нашому науковому пошуку стали: аналіз архівних матеріалів та фахової літератури, робочих програм з дисциплін для встановлення їх відповідності програмам початкової школи; інтерв'ювання вчителів та студентів, спостереження за їх роботою в ході педпрактики з метою діагностики стану проблеми у практиці роботи ВНЗ та ЗНЗ.

Виклад основного матеріалу. З метою здійснення поетапної модернізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту освітніх галузей загалом та галузі «Природознавство» зокрема, наша науково-методична та навчально-організаційна робота здійснюється в таких напрямках: детальний порівняльний аналіз змісту програми з

природознавства різних років та виявлення закономірностей її структурування; встановлення відповідності між змістом освітньої галузі «Природознавство» та дисциплінами, які забезпечують підготовку студентів до її реалізації, аналіз їх робочих програм; оновлення змістово-технологічного забезпечення відповідних дисциплін; аналіз труднощів, що виникають у студентів у ході перебігу педагогічної практики на різних курсах і внесення відповідних коректив у зміст практичної підготовки майбутніх фахівців з природознавства; максимальне наближення мети і завдань польової практики до вимог, що висувуються до студентів спеціальності «Початкова освіта», з урахуванням можливостей столиці та скороченням навантаження на її проведення.

У ході роботи з архівними документами (починаючи з 1917 року) та сучасними інформаційними ресурсами було встановлено, що предмет вивчення природознавства – природа – виступає як цілісний системний об'єкт, який визначає добір змісту, його розподіл і способи організації навчання. Відповідно до цього, власне *предметний зміст* сучасної програми став максимально інтегрованим і, опираючись на досвід попередніх років, створив потужну пропедевтичну базу для біології та екології, географії, фізики, астрономії, хімії. Окрім того, предмет «Природознавство» відрізняється від інших навчальних предметів способами засвоєння знань, практичними завданнями та їхнім застосуванням у процесі навчання, що й зумовлює відповідну підготовку майбутніх учителів початкових класів.

Аналізуючи дидактичні можливості змісту сучасного курсу «Природознавство» у формуванні в учнів ключових і предметних компетентностей та плануванні й організації відповідної підготовки студентів до цієї діяльності, було встановлено, що в ході вивчення предмету школярі оволодівають такими блоками компетенцій: різними рівнями *знань* про навколишній світ, способи пізнавальної і практичної діяльності, людину, природу, суспільство; *способами* навчальної діяльності (уміння і навички); *досвідом* творчої діяльності; *цінностями*. Тому, підготовка майбутніх учителів повинна бути зорієнтована на формування в них здатності забезпечити оволодіння учнями цими компетенціями [4–7].

З огляду на це, структура предмету (за О. Бідою) передбачає змістовий та процесуальний компоненти. Зокрема, *змістовий* компонент предмету підпорядкований формуванню природознавчої компетентності учнів шляхом: засвоєння системи інтегрованих знань про природу й людину; опанування способів навчально–пізнавальної і природознавчої діяльності; розвитку ціннісних орієнтацій у ставленні до природи. *Процесуальний* компонент предмету пов'язаний з особливостями вивчення програмного матеріалу, а саме, з методикою його викладання.

Встановлюючи відповідність між змістом освітньої галузі «Природознавство» та дисциплінами, які забезпечують підготовку

студентів до її реалізації, нами схарактеризовано сутність та стан підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до даного виду діяльності у практиці роботи нашого ВНЗ. Слід зазначити, що підготовка майбутніх учителів ОКР «Бакалавр» та «Спеціаліст» до реалізації *змістового компоненту* предмету відбувається в ході вивчення «Основ природознавства» та проходження польової практики. Здатність до реалізації процесуального компоненту предмету формується в них під час опрацювання «Дидактики», «Теорії та методики виховної роботи», «Методики навчання природознавству», «Технологій вивчення галузі «Природознавство»» та проходженні навчально-виробничих практик з 3 по 5-й курс. Часткову підготовку студентів до формування в учнів таких блоків ключових компетенцій, як *досвід* творчої діяльності та *цінності* в межах природознавства здійснюють дисципліни «Етика» та «Естетика» [4, 5].

Для ефективного формування відповідних професійних компетенцій існує відповідний змістово-технологічний супровід, який передбачає поєднання змістового забезпечення, відповідних прийомів і методів, форм і засобів навчання з урахуванням специфіки спеціальності [4, 5]. У нашому випадку, *зміст* фахових компетенцій студентів ОКР «Бакалавр» втілюється у програмах різних дисциплін, у межах яких воно формується і наповнюється новими елементами з 1 по 4 курс. З метою ефективного формування у студентів вказаних компетенцій було повністю оновлено зміст «Основ природознавства» (нежива і жива природа) та приведено його відповідно до змісту чинної програми з природознавства початкової школи. Так, у 1 семестрі ключовими для аудиторних занять стали такі теми «Земля як планета», «Материки і океани Землі», «Наша Батьківщина – Україна», «Шкільне краєзнавство». При вивченні живої природи у 2 семестрі зроблено акценти на таких темах: «Вивчення особливостей рослинних і тваринних клітин та тканин», «Будова і значення вегетативних та генеративних органів», «Різноманітність рослин і тварин», «Комахи», «Риби», «Птахи», «Звірі». «Екологія. Червона книга України».

У ході польової практики з «Основ природознавства» посилено формування у студентів навичок, які є основою для організації проектної роботи учнів з предмету, екскурсій, збору та післяекскурсійної обробки матеріалів, виконання практичних завдань з об'єктами живої та неживої природи. З цієї метою доцільним є використання можливостей столиці і розширення бази практики за рахунок гідрометеорологічної станції «Київ», Національного ботанічного саду імені М. Гришка, Національного ботанічного саду імені М. Фоміна, Національного науково-природничого музею Національної академії наук України, планетарію, музею води.

Для забезпечення формування у студентів здатності реалізовувати процесуальний компонент предмету та, опираючись на результати педпрактики студентів, у методиці навчання природознавству оновлені всі

теми та включено нові: «Організація проектної діяльності учнів з природознавства», «Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи на уроках природознавства».

Вагомим, на наш погляд, у підготовці студентів до реалізації змістового та процесуального компонентів предмету, є ідея залучення студентів до проектної діяльності за тематикою навчальних проектів, передбачених програмою з природознавства початкової школи. Так, приступаючи до вивчення «Основ природознавства», студенти виконують декілька проектів індивідуально, об'єднуючись у групи або пари. Згодом, після одержання відповідних знань з «Методики навчання природознавству», вони повертаються до своїх проектів і доопрацьовують їх вже з методичної точки зору. Результатом такої роботи є електронна добірка проектів, фрагменти з яких можуть використовуватися студентами як наочні посібники на уроках природознавства під час педагогічної практики на різних курсах.

Щодо *форм організації* навчально-виховної діяльності, то серед традиційних (лекційних, практичних, семінарських та лабораторних занять) у нашому навчальному закладі практикуються різні види педагогічної практики. На формування досліджуваних нами компетенцій «працюють» практика «Шкільний день» (1–2 курс), навчально-виробнича (3–5 курси) педагогічні практики.

Чільне місце під час формування фахових компетенцій займають *засоби* навчання. Так, з 2014/15 н.р. уперше введено в роботу практикуми з «Основ природознавства» (у 2 частинах) [2]; створено навчальний посібник «Основи природознавства: землезнавство», який за своїм змістом та структурою є коротким курсом лекцій з предмету [3].

Зміст практичної підготовки з «Методики навчання природознавства» втілено в робочому зошиті на друкованій основі, який з 2015 року видається для ОКР «Бакалавр» для 2 і 4 років навчання [1]. Як показує практика, таке розгалуження дозволяє максимально економити аудиторний час для використання різних методів та форм навчання, що, у свою чергу, сприяє більш ефективному засвоєнню знань студентами, формуванню в них відповідних умінь і навичок та забезпечує досягнення запланованих навчально-виховних результатів.

Студенти ОКР «Спеціаліст» завершують фахову підготовку вивченням технологій викладання освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти. Так, у межах змістово-технологічного забезпечення процесу формування в майбутніх учителів відповідних компетенцій у курсі «Технології вивчення освітньої галузі «Природознавство» суттєва увага надається *змісту* даної дисципліни. Зокрема, особливостям вивчення курсу «Природознавство» за системою розвивального навчання; реалізації предмету «Навколишній світ» за технологіями Вальдорфської школи та «Ростка»; науково-педагогічному проекту «Інтелект України»; лікувально-педагогічному проекту «Піс-

незнайко» тощо. Також здійснюється детальний аналіз технологій диференційованого навчання, ігрових навчальних технологій, технологій організації самостійної навчальної діяльності учнів тощо та методики їх упровадження в контексті реалізації змісту освітньої галузі «Природознавство».

Завершальним елементом технологічного забезпечення процесу формування відповідних фахових компетенцій є розроблення *засобів моніторингу* їх складових. У зв'язку з цим, здійснено повне оновлення пакетів для модульного та підсумкового контролів навчальних досягнень студентів з відповідних дисциплін.

Висновки. Таким чином, висвітлені аспекти підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до реалізації змісту освітньої галузі «Природознавство» не охоплюють усіх аспектів проблеми. Перспективним в удосконаленні роботи в даному напрямі вважаємо розробку спецкурсу «Основи проектно-дослідної роботи учнів початкової школи», створення більш детальних методичних рекомендацій з організації і проведення польової та педагогічної практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васютіна Т. М. Зошит з методики навчання природознавству у початковій школі : навч. пос. для студ-в спец-ті «Поч. освіта» ОКР «Бакалавр» (4 роки навч.) ; (2 роки навч.) / Т. М. Васютіна, Л. І. Телецька / за ред. Т. М. Васютіної. – Івано-Франківськ : Наір, 2015. – 114 с.

2. Васютіна Т. М. Практикум з основ природознавства : у 2-х частинах. / Т. М. Васютіна, Л. І. Телецька / за ред. Т. М. Васютіної. – Івано-Франківськ : Наір, 2014. – 27 с.

3. Васютіна Т. М. Основи природознавства: землезнавство : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Початкова освіта» / Упорядники : Т. М. Васютіна, Г. П. Сав'юк, М. І. Сав'юк. – 2-е вид. перероб. і допов. – Івано-Франківськ : Наір, 2014. – 132 с.

4. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» / За заг. ред. акад. АПН України В.І.Бондаря. – К., 2006. – 57 с.

5. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» / За заг. ред. акад. АПН України В.І.Бондаря. – К., 2006. – 140 с.

6. Державний стандарт початкової загальної освіти. Освітня галузь «Природознавство» // Поч.шк. – 2011. – № 7. – С. 4–5, 14–15.

7. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.

РЕЗЮМЕ

Васютина Т. Н., Телецкая Л. И. Модернизация содержательно-технологического обеспечения процесса подготовки будущих учителей начальной школы к реализации содержания образовательной области «Естествознание».

В статье осуществляется теоретическое обоснование инноваций в подготовке студентов специальности «Начальное образование» к реализации содержания образовательной области «Естествознание» Государственного стандарта начального общего образования. Охарактеризованы направления работы в модернизации содержательно-технологического обеспечения процесса подготовки

будущих учителей к данному виду деятельности. Обоснована целесообразность приведения в соответствие школьной программы по естествознанию и рабочих программ по дисциплинам, которые обеспечивают подготовку будущих учителей в данном направлении профессиональной деятельности, внесения корректив в формы и методы их обучения, доказана необходимость разработки новых средств обучения студентов и средств контроля их достижений.

Ключевые слова: образовательная область «Естествознание», содержательный и процессуальный компоненты учебного предмета, содержательно-технологическое обеспечение.

SUMMARY

Vasyutina T., Teletska L. Modernization of content and technology of providing process of training of primary school teachers to implement the content of the educational branch «Natural Science».

This article embodies the theoretical foundation of innovation in the process of preparing students majoring «Primary education» to implement the content of the educational branch «Natural Science» of the State standard of primary education.

There was made the analysis of the content of teaching capabilities of modern course «Natural Science» in shaping students' key competencies and subject. It was established that the structure of the learning object provides informative and procedural components. In particular, the informative component is subordinate to the formation of natural science competencies of students by: learning systems of integrated knowledge of nature and man, based on environmental knowledge; mastery of teaching and learning methods and natural science activities; development of value orientations in relation to nature. Procedural component of the object is connected with peculiarities of studying the program material, that is, the method of teaching.

The preparation of future teachers to implement the informative component of the subject occurs through the learning of «Fundamentals of Natural Science» and passing a field practice. The ability to implement the procedural component of the subject they formed while studying «Didactics», «Theory and methods of educational work», «Methods of Teaching Natural Science», «Technology of Studying Natural Science», «Ethics», «Aesthetics», passing the training and production practices from the 3rd to the 5th year and writing theses on relevant topics.

In order to improve students' readiness to study the activity is appropriate to make changes to the content and technological support for this process. In particular, the content of professional disciplines «Fundamentals of Natural Science» and «Methods of Teaching Natural Science» should be brought into line with the program on science elementary school; enhance the practical training of students through workshops and pedagogical practice; introduce new learning tools (workshops and workbooks) and control student's achievement.

Perspective way of improving the work in this direction is the development of a special course "Fundamentals of design and research works of pupils of primary school", creating more detailed methodological recommendations on the organization and conduct of field and classroom practices.

Key words: educational branch «Natural Science», informative and procedural components of the academic subject, content and technological support.